

ISHONCH VA ISHONCHSIZLIKNING SHART-SHAROITLARI VA OMILLARI

Mahmudova Niginabonu

Qo'qon davlat universiteti
Pedagogika va psixologiya fakulteti
o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ishonch va ishonchsizlik tushunchalarining mazmun-mohiyati, ularning shakllanishiga ta'sir etuvchi psixologik, ijtimoiy va pedagogik omillar yoritilgan. Shuningdek, insonlararo munosabatlarda ishonch muhitini yaratishning shart-sharoitlari, kommunikativ jarayonlarda ochiqlik, samimiylik va mas'uliyatning ahamiyati tahlil qilingan.

Аннотация: В данной статье раскрывается сущность понятий доверия и недоверия, а также психологические, социальные и педагогические факторы, влияющие на их формирование. Проанализированы условия создания атмосферы доверия в межличностных отношениях, значение открытости, искренности и ответственности в коммуникативных процессах.

Annotation: This article discusses the essence of trust and distrust, as well as the psychological, social, and pedagogical factors influencing their formation. The conditions for creating an atmosphere of trust in interpersonal relationships and the importance of openness, sincerity, and responsibility in communication processes are analyzed.

Kalit so'zlar: ishonch, ishonchsizlik, shaxslararo munosabat, psixologik omillar, kommunikativ muhit, ijtimoiy munosabat, samimiylik, mas'uliyat, pedagogik jarayon.

Ключевые слова: доверие, недоверие, межличностные отношения, психологические факторы, коммуникативная среда, социальные отношения, искренность, ответственность, педагогический процесс.

Keywords: trust, distrust, interpersonal relationships, psychological factors, communicative environment, social relations, sincerity, responsibility, pedagogical process.

Psixologiya fanida o'ziga nisbatan ishonchning tarkib topishi o'ziga xos ahamiyat kasb etadi. Shu bois, ushbu omillar ishonchning turli darajalari va turlari uchun xosdir. Tadqiqotchilarning aksariyati omillarning quyidagi guruhlarini alohida qayd etishadi: o'zaro aloqa vaziyatining o'ziga xos xususiyatiga ahamiyati, ishonch ob'ektining xarakteristikasi, ishonch sub'ektining shaxsga doir o'ziga xos xususiyatlari.

Ishonishga tayyorlik holatiga ta'sir ko'rsatuvchi shaxsga doir omillar orasida boshqa odamlarga va olamga ishonishga umumiy yo'naltirish berish hamda sub'ektiv nazorat darajasi eng yaxshi o'rganilgan omillar hisoblanadi

Ijtimoiy-psixologik omillar – odamlar o‘rtasidagi muloqot sifati, ishonchli munosabatlar tarmog‘i, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash mavjudligi ham ishonchni shakllantiradi. Uzoq muddatli, barqaror va ochiq kommunikatsiyaga asoslangan aloqalar ishonchni mustahkamlasa, yolg‘on, manipulyativ yoki ikkiyuzlamachi xatti-harakatlar ishonchsizlikka olib keladi ¹

Ishonch va ishonchsizlikni shakllantirishda psixologik omillarning o‘rni katta. Psixologik faktorlar shaxsning o‘zini qanday anglashiga, boshqalar bilan qanday munosabatda bo‘lishiga, emotsional barqarorligiga va o‘ziga nisbatan ishonchiga bog‘liqdir. Bu omillar bir-biri bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, ishonchni shakllantirish yoki uning yo‘qolishiga ta‘sir ko‘rsatadi.

1. O‘ziga bo‘lgan ishonch: O‘ziga ishonchning yuqori darajasi insonning boshqalarga ishonch bildirish imkoniyatini oshiradi. O‘ziga ishonchsiz shaxslar, o‘zida yoki boshqalarda xatoliklarni kutib, doimiy ravishda ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo‘ladi. Bandura tomonidan ta‘riflangan “self-efficacy” (o‘z harakatining samaradorligiga ishonch) yuqori bo‘lgan odamlar boshqalarga ham o‘zlari kabi samarali ishonch bilan yondashishadi. Ular ijtimoiy interaksiyalarda ishonchni ko‘proq namoyon etishadi.²

2. Emotsional barqarorlik: Psixologik tadqiqotlar ko‘rsatadiki, emotsional barqarorlik va psixologik moslashuvchanlik yuqori bo‘lgan shaxslar ko‘proq ishonchli bo‘lishadi. Bunday shaxslar stressga chidamlidirlar va ular boshqalarga bo‘lgan ishonchni osonlik bilan namoyon etishadi. Emotsional jihatdan beqaror va doimiy xavotirda bo‘lgan shaxslar esa ishonchsizroq bo‘lishadi, chunki ular boshqalarga ta‘sir ko‘rsatuvchi xatti-harakatlarni noaniq va xavfli deb bilishadi.

3. Ijtimoiy ta‘sir va o‘zaro ta‘sirchanlik: Psixologik omillar orasida odamning boshqalardan qanday ta‘sir olishi ham katta rol o‘ynaydi. Agar biror shaxs boshqalar tomonidan tasdiqlangan yoki qo‘llab-quvvatlangan bo‘lsa, uning ishonchi kuchayadi. Shu bilan birga, ijtimoiy tarmoqlar va atrof-muhitning tasiri ishonchni shakllantiradi, chunki insonlar o‘zgarishlarni boshqalarga o‘xshash tarzda qabul qiladilar.³

4. Tajribalar va kechgan voqealar: O‘tmishdagi tajribalar, ayniqsa salbiy tajriba, ishonchni shakllantirishda asosiy o‘rin tutadi. Yangi insonlarga bo‘lgan ishonch, avvalgi xato yoki zararli tajribalardan keyin pasayishi mumkin.⁴ Misol uchun, eng katta ishonchni yo‘qotish - bu odamlar tomonidan aldanish yoki xiyonatni boshdan kechirishdir. Bu kabi tajriba ishonchsizlikni kuchaytiradi va keyingi ishonchli aloqalar uchun ko‘proq vaqt talab qiladi.

5. Kognitiv faktorlar va qabul qilish: Shaxsning dunyoqarashi va kognitiv yondashuvlari ishonch va ishonchsizlikni shakllantirishda muhimdir. Agar shaxs boshqalarga nisbatan doimiy shubha bilan yondashsa yoki negativ fikrlashga moyil

¹Erikson, E. H. . Childhood and Society. 1950- p 69

² Misztal, B. A. Trust in Modern Societies. Polity Press.1996- p 62

³Baier, A. Trust and Antitrust. Ethics, 1986- p 231.

⁴Hardin, R. Trust and Trustworthiness. Russell Sage Foundation. 2002- p 74

bo'lsa, uning ishonchsizligi kuchayadi. Shu bilan birga, optimistik, ijobiy fikrlar va boshqalarga ijobiy munosabat ishonchni mustahkamlashga yordam beradi.⁵

Madaniy va axloqiy sharoitlar – jamiyatda hukm suruvchi qadriyatlar, odob-axloq me'yorlari va ishonchlilikning baholanish mezonlari ham bu jarayonda muhim rol o'ynaydi. Yuksak axloqiy tamoyillarga amal qilinadigan muhitda ishonch darajasi odatda yuqori bo'ladi.⁶

Institutsional va siyosiy omillar – davlat tizimlarining shaffofligi, qonun ustuvorligi, adolatli boshqaruv va korrupsiyaning mavjudligi yoki yo'qligi odamlarning institutlarga bo'lgan ishonchini belgilaydi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, kuchli institutlar, oshkoralik va hisobdorlik tamoyillari mavjud bo'lgan jamiyatlarda fuqarolarning ishonchi yuqori bo'ladi.⁷

Bundan tashqari, axborot muhitining sifati ham muhim omil hisoblanadi. To'g'ri, tekshirilgan va ishonchli axborot mavjudligi – ishonchni kuchaytiradi. Aksincha, yolg'on xabarlar, noto'g'ri ma'lumotlar va dezinformatsiya ishonchsizlikka olib keladi.⁸

Shunday qilib, ishonch va ishonchsizlik – bu faqat shaxsiy his-tuyg'ular emas, balki ko'plab ichki va tashqi omillar ta'sirida shakllanuvchi murakkab ijtimoiy-psixologik jarayonlardir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Erikson, E. H. . Childhood and Society. 1950- p 69
2. Misztal, B. A. Trust in Modern Societies. Polity Press.1996- p 62
3. Baier, A. Trust and Antitrust. Ethics, 1986- p 231.
4. Hardin, R. Trust and Trustworthiness. Russell Sage Foundation. 2002- p 74
5. Burgess, R. G. In the Field: An Introduction to Field Research.Sage Publications.1999- p 80
6. Fukuyama, F. The Great Disruption: Human Nature and the Reconstitution of Social Order.Free Press.1999- p 23
7. Mayer, R. C., & Gavin, M. Trust in Management and Performance: Who Minds the Shop while the Employees Watch the Store?Academy of Management Journal, ,1999- p 874.
8. Kramer, R. M., & Tyler, T. R. Trust in Organizations: Frontiers of Theory and Research.Sage Publications. 1998- p 33

⁵Burgess, R. G. In the Field: An Introduction to Field Research.Sage Publications.1999- p 80

⁶Fukuyama, F. The Great Disruption: Human Nature and the Reconstitution of Social Order.Free Press.1999- p 23

⁷Mayer, R. C., & Gavin, M. Trust in Management and Performance: Who Minds the Shop while the Employees Watch the Store?Academy of Management Journal, ,1999- p 874.

⁸Kramer, R. M., & Tyler, T. R. Trust in Organizations: Frontiers of Theory and Research.Sage Publications. 1998- p 33

